

FILOSOFINĖS ESEISTIKOS PAVILIOTA

Baranova J. *Meditacijos: tekstai ir vaizdai. Eseistika. Vilnius: Tyto alba, 2005. 206 [2] p. ISBN 9986-433-8*

Profesorės Jūratės Baranovos knyga *Meditacijos: tekstai ir vaizdai* yra straipsnių, recenzijų ir per radiją skaitytų pranešimų rinkinys. Aprašant šią knygą galima pradėti nuo to, kad pati autorė savo esė „Filosofinė recenzija: kaip ir kodėl ją rašyti“ teigia, kad papuola į paradoksalią situaciją: rašyti recenzijos recenziją, „žaidimą tęsiant galima laukti, kad kas nors surašys dar vieną recenzijų, recenzuojančių kitų recenzijas ir t. t., recenziją“. Šioje recenzijoje taip ir atsitiko ir, autorės žodžiais, tai tarsi pomodernistinio žaidimo tekstais artėjimas *ad absurdum*. Tačiau kitaip pažiūrėjus, argi tai jau taip blogai – vis dėlto Lietuvos padangėje nėra tiek daug naujų filosofijos knygų, kuriomis būtų galima pasidžiaugti, tuo labiau lietuvių autorių.

Smagu, kad periodiniuose leidiniuose pasirodantys straipsniai ir recenzijos (dažnai po kelių mėnesių pamirštami) dabar yra surinkti į vieną knygą. Jau pats knygos pavadinimas signalizuoja, kad reikia meditatyviai nusiteikti imant ją į rankas. Knygoje nemažai egzistencinių pamąstymų ar tiesiog išvalgų apie mūsų kasdienę būti.

J. Baranova rašo, kad recenzuoti filosofijos knygas tikrai būna sunku, nes jos šaukiasi autentiškos jų rašančiojo laikysenos. Aišku, svarbu, kiek pati knyga tau atsiveria, kaip ji parašyta, o ši knyga tiesiog įtraukia ir verčia ap-

mąstyti nemažai kasdienių dalykų, ypač kai autorė rašo apie keliones ir savo išpūdžius. Taip pat ir rašydama recenzijas ji pati nemažai permąsto ir priverčia permąstyti skaitytoją. Tiesa, skaitant knygą susidaro išpūdis, kad autorei du pagrindiniai autoritetai yra E. Levinas ir S. Parulskis, šiaip jau ganėtinai sunkiai tarpusavyje derantys autoriai. Aišku, autorė jų ir nelygina, tačiau išreiškia mintį, kad S. Parulskį būtų galima vadinti lietuvių literatūrinio egzistencializmo pradininku. Tačiau čia jau asmeninio skonio reikalas.

Bene keturi straipsniai skirti kelionėms, apmąstymui, kas tai yra kelionė, kaip kitaip mums atsiveria pasaulis keliaujant. Tuomet pasaulis praranda kasdienybėje įtvirtintą savo savaimę suprantamumą ir tarsi leidžia pažvelgti į save iš kitos perspektyvos. Pasaulis, kalba autorė, gali pasirodyti kaip viešbutis, kuriame esame tik laikini svečiai; viešbučiu gali pasirodyti tiek pasaulis, tiek gyvenimas. Anot J. Baranovos, „jei susitaikai su momentinio gyvenimo-kelionės unikalumu, jis ima atrodyti kaip būtent tavo gyvenimas. Nepakeičiamas ir todėl prasmingas“.

Keliuose straipsniuose galima rasti apmąstymų apie moteriškumą, moters vietą pasaulyje, meilę, gundymą. Svarstoma analizuojant paveikslus, romanus, nurodant į tokius filosofus kaip Soreną Kierkegaard'ą, Jeaną Baudrillardą

d'ą. Milano Kunderos romano *Tapatumas* recenzijoje, aprašydama romano herojų sudėtingus santykius, jų abiejų požiūrį į meilę, autorė klausia: gal meilę įprasmina tik skausmingas, niekada neišsipildantis tikrumo joje ilgesys? Pridėjus svarstymą iš kito straipsnio: gundymas, neatrasta paslaptis? Atsakymo J. Baranovos knygoje nerasime, yra tik pasvarstymai, klausimai.

Viena pagrindinių straipsnių temų yra mirtis, savižudybė. Straipsnyje „Sylvia Plath: kaip išmokti gyventi?“ svarstoma, kas pastūmėja žmogų į savižudybę ir koks svarbus gali būti aplinkinių žmonių vaidmuo. Aplinkiniai žmonės gali tiek pastūmėti į savižudybę, tiek nuo jos išgelbėti. Tik, autorė klausia, koks turėtų būti tas šauksmas, kad kiti jį išgirstų ir atsiliptų? Ši situacija lyginama su savižudybėmis ar veikiau bandymais nusižudyti, aprašytais Johno Fowleso *Mage* ir Hermanno Hesse'ų *Stepių vilke*. Svarstoma, kas vis dėlto yra savižudybė: atsarginis išėjimas iš gyvenimo ar visiškai beprasmiškas, impulsyvus veiksmas? Kas yra mirtis ir kaip ji kiekvienam atrodo? Ši tema analizuojama straipsniuose „Ričardo Gavelio sukurtoji galios metafizika“, „Ar filosofija pajėgi mąstyti mirtį?“. Pateikiami įvairūs požiūriai į mirtį: Epikūro, Senekos, Montaigne'o, Heideggerio, Sartre'o, Nietzsches, Rosenzweigo ir Levino. Visi šie požiūriai parodomi kaip bandymai apmąstyti mirtį ir vienu ar kitu būdu rasti, kaip susitaikyti su mirties neišvengiamumu.

Šie svarstymai pratęsimi straipsnyje „Savižudybė – sąmoningas siekimas nesiekti?“. Ar į savižudybę derėtų žiūrėti kaip į žmogaus laisvę pasirinkti, tik jo vieno sprendimą, ar kaip į smerktiną dalyką, nuodėmę, kas būdinga krikščioniškajai filosofijai? Galbūt, sekant Hume'u, savižudybę reikėtų laikyti individo teise ir laisve rinktis, o galbūt, remiantis Kantu, – manipuliacijos savimi atveju, laikant save tik priemone? O galgi, sekant Schopenhaueriu, į sa-

vižudybę žvelgti kaip tiesiog į klaidą, žmogaus bandymą pabėgti nuo gyvenimo kančių? Remiantis Durkheimu, aptariama ir socialinių veiksmų įtaka savižudybei bei psichologų požiūris į ją. Pabėgdama nuo psichologinio ir sociologinio požiūrio, autorė kartu su Camus klausia, gal savižudybę lemia prasmės stygius mūsų gyvenime, susidūrimas su pasaulio absurdiškumu?

Pora straipsnių rinkinyje skirti hermeneutikai. Arūno Sverdiolo knygos *Hermeneutinės filosofijos studijos 1* recenzijoje J. Baranova svarsto hermeneutikos ir poezijos santykį. Iš dalies, anot profesorės, jis yra vienakryptis, nes poetui nebūtina domėtis hermeneutika tam, kad rašytų gerus tekstus, hermeneutui poetiniai (ir ne tik) tekstai yra interpretacijos objektas. Mąstytojų požiūris į tekstą gali būti skirtingas, tačiau pats tekstas, anot J. Baranovos, yra poeto susitikimo vieta: ir su savimi pačiu, ir su hermeneutu. Straipsnyje „Ar galima hermeneutikos dekonstrukcija?“ J. Baranova tvirtina, kad ji yra linkusi atskirti dekonstrukciją nuo hermeneutikos, ir nesutinka su A. Sverdiolo bei V. Rubavičiaus nuomone, kad Derrida pozicija yra labai artima hermeneutikai. Autorė teigia, kad nors ir neįmanoma išivaizduoti dekonstrukcijos be Heideggerio tekstų pamato, tačiau lieka klausimas, ar dekonstrukcijos idėja nebuvo žingsnis pirmyn, kažkas visiškai nauja.

Keli tekstai yra skirti meno kūrinių apmąstymams. Tiek „Kelionėje kasdienybės paribais“, tiek „Pragaro grėsmė ir dangaus ilgesys: Šarūnas Sauka ir Sigitas Parulskis“ apmąstoma, ką mums gali atskleisti meno kūrinys – fotografija, paveikslas, romanas. Kartojasi ir kitose esė jau svarstomos temos: tuštuma, mirtis, laiko tėkmė.

Straipsnyje „Literatūra ir psichoanalizė“ J. Baranova ne tik apmąsto provincialumo simptomus lietuvių literatūroje, bet ir reaguoa-

ja į Algimanto Bučio rašinį „Lietuviško avangardo provincija“, kuriame jis kaip būdą įveikti provincialumą siūlo imtis psichoanalitinio meno kūrybinių interpretavimų. Autorė atmeta šį siūlymą ne tik dėl to, kad, jos žodžiais, kopijavimas Vakaruose vyraujančių madų ne įveikia, o tik įtvirtina provincialumą, bet ir todėl, kad A. Bučio poziciją galima suprasti ir kaip siūlymą interpretuojant tekstą interpretuoti ir patį autorių. Tai, jos nuomone, būtų tikrai neetiška, nes šitaip kritikai žaistų savuosius žai-

dimus, remdamiesi niekieno jiems nesuteikta teise į rašytoją žiūrėti kaip į ligonį, o rašytojo su ligoniu painioti nereikėtų, bent jau kol rašytojas gyvas.

Knyga žavi nuoširdumu ir atvirumu, kartu leidiesi su autore į apmąstymus. Labai smagu, kad profesorę šioje knygoje išvystame ne tik kaip akademinio sluoksnio atstovę. Ji kvieči kartu su ja bandyti kitaip pažvelgti į pasaulį, kartu pasinerti į eseistiką.

Aistė Bukevičiūtė